Lecția 4 · Patrimoniul cultural / moștenirea culturală

Introducere

Ce ar rămâne din noi dacă, peste o sută de ani, cineva ar căuta urmele trecutului? Poate o cetate, poate o icoană dintr-un muzeu, poate un cântec pe care bunicii l-au învățat de la bunicii lor. Unele dintre aceste comori au rezistat sute de ani, altele s-au pierdut pentru totdeauna. În această lecție afli ce este moștenirea culturală, ce este patrimoniul cultural și în ce forme se prezintă, ce sunt patrimoniul natural și cel digital și ce putem face fiecare ca aceste comori să ajungă și la cei care vin după noi.

În această lecție vei descoperi

– ce este moștenirea culturală și prin ce se deosebește de patrimoniul cultural;
– ce înseamnă patrimoniu material mobil, material imobil și imaterial;
– ce sunt patrimoniul natural și patrimoniul digital;
– ce pune patrimoniul în pericol și cine are grijă de el;
– ce poți face tu pentru ca patrimoniul să fie păstrat.

Cetate, icoană sau cântec?

1. În lecția trecută ai aflat că identitatea culturală se bazează pe o moștenire comună. Dar ce anume moștenim? Numește trei lucruri pe care le-am primit de la cei dinaintea noastră.

2. Privește imaginile din manual: o cămașă cu altiță, Mănăstirea Voroneț, Delta Dunării, cetatea Sarmizegetusa Regia. Toate sunt recunoscute de UNESCO. Ce au în comun? Prin ce se deosebesc?

3. Întrebarea lecției: ce se pierde cel mai ușor — o cetate, o icoană sau un cântec?

Răspunsul îl construim pas cu pas, în cele cinci secțiuni de mai jos.

1. Ce primim de la înaintași: moștenirea culturală

Definiție

Moștenirea culturală reprezintă totalitatea bunurilor culturale — limbă, obiecte de artă, tradiții, obiceiuri, arhitectură, literatură — transmise de la o generație la alta.

Ea se referă la valorile din trecut care au trecut testul timpului și pe care generațiile următoare le consideră demne de a fi păstrate și transmise copiilor lor. Moștenirea culturală se referă la oameni, amintiri, locuri, obiecte și reprezintă tradițiile, obiceiurile, meșteșugurile, limba, creațiile populare, dansurile și portul popular, adică identitatea unui popor. De aceea, fiecare generație are datoria de a cunoaște, de a respecta și de a da mai departe moștenirea culturală — fără să uite că același respect se cuvine și moștenirii culturale a celorlalți.

2. Când devine moștenirea o comoară: patrimoniul cultural

Definiție

Patrimoniul cultural cuprinde moștenirea istorică și culturală a fiecărei comunități umane, a fiecărei țări, fiind ansamblul creațiilor materiale și spirituale considerate valoroase de către comunitatea respectivă.

Este „comoara” care ne arată cine ne-au fost înaintașii, cum au trăit ei și cum de suntem noi așa cum suntem. Ca identitatea unui popor să rămână vie, această comoară trebuie protejată și transmisă mai departe. Patrimoniul cultural include toate acele obiecte, valori, credințe, tradiții și obiceiuri pe care un grup le lasă moștenire urmașilor.

Cele două cuvinte din titlul lecției nu sunt, prin urmare, sinonime perfecte: **moștenirea culturală este tot ce primim de la înaintași, iar patrimoniul cultural este partea din ea pe care o recunoaștem, o înregistrăm și o protejăm prin lege**.

Din lege
Legea nr. 182/2000 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil, art. 1 alin. (2): patrimoniul cultural național cuprinde ansamblul bunurilor identificate ca atare, indiferent de regimul de proprietate asupra acestora, care reprezintă o mărturie și o expresie a valorilor, credințelor, cunoștințelor și tradițiilor aflate în continuă evoluție.
Consecință: un obiect devine „patrimoniu” abia după ce cineva îl identifică și îl înscrie ca atare. Până atunci este doar un lucru vechi.

3. Se mută, nu se mută, nu se atinge: categoriile patrimoniului cultural

Patrimoniul cultural se împarte în două mari categorii: patrimoniul material, care poate fi mobil sau imobil, și patrimoniul imaterial.

Patrimoniul cultural	Ce cuprinde	Exemple
material mobil	ceea ce poate fi mutat dintr-un loc în altul	cărți, icoane, tablouri, vase de ceramică, costume populare
material imobil	ceea ce nu poate fi mutat	monumente, cetăți, castele, biserici, mănăstiri, sate
imaterial	ceea ce nu se prezintă sub forma unor obiecte	obiceiuri, tradiții, meșteșuguri, folclor, limba națională

Definiție
Patrimoniul imaterial cuprinde obiceiuri, tradiții, meșteșuguri, folclorul, limba națională și altele de acest gen, care nu se prezintă sub forma unor obiecte.

Unele manuale folosesc alte două cuvinte pentru aceleași categorii: patrimoniul **tangibil** — clădiri, monumente, obiecte, opere de artă, cărți, situri arheologice — și patrimoniul **intangibil** — practicile, expresiile, cunoștințele și meșteșugurile pe care oamenii le prețuiesc.

4. Alături de patrimoniul cultural: patrimoniul natural și patrimoniul digital

Definiție
Patrimoniul natural este alcătuit din peisajele, flora și fauna unui stat — elemente care formează un ecosistem valoros pentru umanitate, prin frumusețea și raritatea lor; de exemplu,

Delta Dunării.
Patrimoniul digital este constituit din resursele create în formă digitală (de exemplu, arta digitală, filmele de animație) sau care au fost digitalizate pentru a putea fi păstrate (texte, imagini, materiale video, înregistrări).

Patrimoniul natural nu este creat de om: el stă **alături** de patrimoniul cultural, nu în interiorul lui. Reconstituirile 3D, tururile virtuale ale muzeelor și înregistrările de muzică populară sunt exemple de patrimoniu digitalizat.

Din lege

Convenția UNESCO privind protecția patrimoniului mondial, cultural și natural (Paris, 16 noiembrie 1972), art. 1 și 2: patrimoniul cultural și patrimoniul natural sunt definite separat, ca două categorii distincte. România a acceptat convenția prin Decretul nr. 187/1990.

Consecință: chiar numele convenției le pune pe amândouă unul lângă altul. Delta Dunării este în patrimoniul mondial ca sit natural, nu cultural.

5. Comori în pericol și cine le păzește

Este patrimoniul cultural în pericol? Da, pentru că o parte dintre noi nu îl prețuiește cu adevărat. Cauzele sunt multiple: uneori ignoranța, alteori nepăsarea, dar la fel de bine rea-voința sau simpla dorință de a avea ceva „la modă”, modern. Putem moșteni de la bunici o casă veche la țară și să vedem în ea doar locul pentru o casă de vacanță nouă; în același fel, o biserică veche ajunge să fie „modernizată” sau chiar demolată. Alteori distrugerea este voită, ca atunci când cineva își scrijelește numele pe zidurile unei cetăți.

Patrimoniul trebuie să fie în grija tuturor; dincolo de această grijă, există instituții care se ocupă de el. În România, instituția care are în grijă inventarierea și protejarea patrimoniului cultural este **Institutul Național al Patrimoniului**; de patrimoniu se ocupă și muzee, asociații și fundații. La nivel internațional, de patrimoniul cultural din întreaga lume se ocupă **Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO)**. Protejarea patrimoniului cultural este în egală măsură datoria statului și a fiecăruia dintre noi.

Conservarea înseamnă prevenirea deteriorării și a distrugerii elementelor de patrimoniu; **restaurarea** înseamnă aducerea în bună stare, refacerea în forma inițială a unui monument sau a unei picturi. Monumentele istorice se recunosc după plăcuța care îi avertizează pe vizitatori asupra importanței clădirii, iar fotografierea cu bliț este interzisă în multe dintre ele, ca să nu fie expusă pictura murală la lumină puternică.

Din lege
Constituția României, art. 33 alin. (3): statul trebuie să asigure păstrarea identității spirituale, sprijinirea culturii naționale, stimularea artelor, protejarea și conservarea moștenirii culturale, dezvoltarea creativității contemporane, promovarea valorilor culturale și artistice ale României în lume. Legea nr. 422/2001 privind protejarea monumentelor istorice, art. 2 alin. (1): monumentele istorice fac parte integrantă din patrimoniul cultural național și sunt protejate prin lege. Alin. (3): prin protejare se înțelege ansamblul de măsuri cu caracter științific, juridic, administrativ, financiar, fiscal și tehnic menite să asigure identificarea, cercetarea, inventarierea, clasarea, evidența, conservarea, inclusiv paza și întreținerea, consolidarea, restaurarea, punerea în valoare a monumentelor istorice și integrarea lor social-economică și culturală în viața colectivităților locale.
Consecință: a proteja un monument nu înseamnă doar a nu-l strica. Înseamnă și a-l cerceta, a-l înregistra, a-l păzi, a-l întreține, a-l restaura și a-l face cunoscut — iar pentru cele mai multe dintre aceste lucruri e nevoie de specialiști.

Rezumat

1. Moștenirea culturală este tot ce primim de la înaintași; patrimoniul cultural este partea din ea pe care o recunoaștem ca valoroasă, o înregistrăm și o protejăm prin lege.

2. Patrimoniul cultural poate fi material — mobil, care poate fi mutat, sau imobil, care nu poate fi mutat — și imaterial, care nu se prezintă sub forma unor obiecte.

3. Alături de patrimoniul cultural există patrimoniul natural — peisaje, floră și faună valoroase — și patrimoniul digital — resurse create sau păstrate în formă digitală.

4. De patrimoniu se ocupă instituții — Institutul Național al Patrimoniului în țară, UNESCO în lume —, dar protejarea lui este datoria fiecăruia dintre noi.

Verifică-te

1. Adevărat sau fals. a. Patrimoniul material cuprinde atât bunuri care pot fi mutate, cât și bunuri care nu pot fi mutate. · b. În țara noastră nu există instituții care să administreze patrimoniul cultural. · c. Patrimoniul cultural al unui popor nu evoluează. · d. Delta Dunării face parte din patrimoniul natural.

2. Opinie. Exprimă-ți opinia argumentată în legătură cu afirmația: „Patrimoniul cultural al altor țări este mai puțin valoros decât propriul nostru patrimoniu.”

3. Aplicare. Imaginează-ți că vizitezi, împreună cu colegii, Mănăstirea Voroneț. Notează trei reguli pe care trebuie să le respecți ca să nu contribui la deteriorarea picturii și a clădirii.

Turul galeriei

Încearcă și tu. Împarte o foaie în patru coloane: material mobil · material imobil · imaterial · natural. Desparte ultima coloană de celelalte printr-o linie dublă: patrimoniul natural stă alături de cel cultural, nu în interiorul lui. Așază în coloane câte trei elemente de patrimoniu pe care le cunoști — din lecție, din localitatea ta sau din țară — și scrie lângă fiecare, într-un cuvânt, de ce merită păstrat.

Ce observi: coloana patrimoniului imaterial se umple de obicei cel mai greu. Un cântec, un obicei, un meșteșug nu se văd și nu se pot pune într-un muzeu — tocmai de aceea se pierd cel mai ușor, dacă nu le învățăm și nu le ducem mai departe.

Din lege

Din lege

Legea nr. 182/2000, art. 49 alin. (1): persoanele care au descoperit în mod întâmplător bunuri arheologice sunt obligate să le predea, în termen de 72 de ore de la descoperire, primarului localității pe raza căreia a fost făcută descoperirea. Alin. (4): cine predă bunul descoperit are dreptul la o recompensă bănească de 30% din valoarea lui; pentru descoperiri de valoare excepțională se poate acorda și o bonificație suplimentară de până la 15%.

Consecință: dacă găsești ceva vechi în pământ, legea nu te pedepsește că l-ai găsit — te răsplătește dacă îl duci unde trebuie, în trei zile. Cine îl ascunde pierde și recompensa, și obiectul.

Știai că

Știai că?

România are înscrise în Lista Patrimoniului Mondial UNESCO 11 obiective: 9 culturale și 2 naturale. Ultimele două au intrat în iulie 2024 — ansamblul monumental al lui Constantin Brâncuși de la Târgu Jiu și Frontierele Imperiului Roman – Dacia, cu 277 de situri în 16 județe. Pe Lista Reprezentativă a Patrimoniului Cultural Imaterial al Umanității, România are 11 elemente, de la Ritualul Călușului (proclamat în 2005, înscris în 2008) și Doina (2009) până la Arta cămășii cu altiță (2022) și Cobza (decembrie 2025).

Gândește-te: manualul tău a fost tipărit mai devreme și poate da alte cifre. Cine avea dreptate atunci și cine are dreptate acum — și unde ai căuta ca să afli cifra de astăzi?